

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В СУЧАСНИХ ПЕРФОРМАНСАХ: АНАЛІЗ ДОСВІДУ МІСТ І ГРОМАД УКРАЇНИ

Дмитренко В. А.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
vitodmitrenko1972@gmail.com*

Дмитренко В. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
vitapoltava79@gmail.com*

Зачатки перформансу віднаходять ще в первісних ритуалах, містеріях античності, релігійних дійствах чи народних гуляннях доіндустріальної доби. Утім часом його народження, як окремого різновиду художньої творчості, прийнято вважати 60–70-ті роки ХХ століття. Попри тривалий час існування перформансу, до сьогодні дискусійним є питання чи можна взагалі вважати його мистецтвом? Огляд культурних подій в Україні та зарубіжжі засвідчує, що перформанс є невід’ємною складовою сучасного культурного простору. Під ним зазвичай розуміють синтетичну, концептуальну форму «мистецтва дії», що полягає у виконанні митцем певних, заздалегідь спланованих актів перед аудиторією. Тож, попри різноманітність форм утілення, перформанс, передовсім, спирається на акторську майстерність, музику, танець, використовуючи для підсилення ефекту дійства поезію, прозу, живопис та новітні комп’ютерні технології [1].

Як правило, перформанс – це феноменальне, одноразове дійство, хоча його часто фіксують за допомогою відео та фотозйомки. Ця обставина сприяє тому, що в перформансі, насамперед, акцент роблять на злободенності тематики, видовищності та знаковій символічності. Говорячи про видовищність, як одну з головних ознак перформансу, ми солідаризуємося з Віктором Кісіним, котрий визначає її як «...спеціально організовану в часі та просторі публічну демонстрацію соціально значущої поведінки» [4, с. 68–69]. Констатуємо: перформанс явище скороминуче, тож його тематика зазвичай обертається довкола важливих для перформера та глядача проблем. Однією з них є тема гендеру. До кола питань, пов’язаних із гендерною проблематикою, відносять: осмислення ролі жінки і чоловіка в соціумі, родинні взаємини в історичному контексті та реаліях сьогодення, дозволені/девіантні прояви сексуальності, правові, економічні, світоглядні аспекти поняття гендеру, гендерні образи в літературі, мистецтві, рекламі, медіа тощо.

У нашому дослідженні ми зосередилися на перформансах, проведених в Україні у ХХІ столітті. Розглянемо їх через з’ясування кола організаторів, аналіз місця проведення та тематики. Огляд перформансів дозволяє твердити, що в Україні головними ініціаторами впровадження гендерної тематики у перформативні дійства виступають митці, прямо чи опосередковано заангажовані до феміністичного руху. Саме такими позиціонують себе Алевтина Кахідзе, Олена Червоник, Анна Звягінцева, Валентина Петрова, Марія Куликівська та низка інших знаних організаторок перформансів. Така ситуація відповідає світовим трендам мистецького осмислення гендеру, де піонерами арт-перформансів також виступають мисткині-феміністки. Відзначимо, що більшість із них у своїх інтерв’ю наголошують: організовані ними перформативні акції мають за основу власний, пережитий досвід. Отож, винесення персональних переживань в площину публічного є важливою рисою перформансів на гендерну тематику в Україні.

Основними платформами для проведення перформансів на гендерну проблематику стають приватні галереї, громадські місця та мистецькі центри неурядових організацій. Серед найбільш знаних є: Центр сучасного мистецтва імені Джорджа Сороса, Pinchuk Art Centre та Центр візуальної культури в Києві тощо. Спроби ж організувати подібні перформанси в офіційних установах часто завершуються скандалами і заборонами. Показовим прикладом став перформанс «Спляча красуня»,

зorganizований Тарасом Полатайкою у Національному художньому музеї України. Епатажність дійства полягала у тому, що сюжет казки був перенесений у реальне життя, адже сплячу дівчину-статистку дозволялося цілувати і все це транслювалося online. Низка релігійних громад і відвідувачів висловили протест проти показу перформансу у стінах офіційної установи, а міністерство культури спробувало його заборонити [5]. Відзначимо також непоодинокі випадки агресії окремих осіб чи політичних рухів проти організаторів і учасників перформансів у громадських місцях. Така ситуація наглядно демонструє брак в Україні мистецьких осередків, які б спеціалізувалися на сучасному мистецтві та неготовність «класичних» музеїв відкривати свої двері для втілення нестандартних мистецьких задумів, зокрема, й перформансів.

Аналіз проведених в Україні перформансів дозволяє констатувати, що в них представлена широка гендерна тематика. Важливе місце посідає тема приватного, публічного та професійного місця жінки у сучасному суспільстві порівняно з чоловіками, а, отже, й проблема реальної рівності у стосунках. Саме таким є перший український феміністичний перформанс Алевтини Кахідзе «Тільки для чоловіків, або Суджений-ряджений, з'явись мені у дзеркалі», що був реалізований у 2006 році [3]. Він запрошує до рефлексій на тему маскулінності українського соціуму, в якому жінці відводиться роль пасивного предмету чоловічого вибору. У перформансі «Червоне весілля» Вікторія Миронюк досліджує схеми радянського обряду одруження. Реконструкція ритуалу радянського весілля запрошує глядачів подумати над тим, чи сприяла радянська дійсність емансипації жінки та чи вплинуло це на її сьогоденне становище [6].

Перформанс Валентини Петрової «Праця художниці – хобі» є роздумом на тему дисбалансу гендерних ролей в мистецтві. Він спонукає до роздумів над проблемою невидимої, а тому й неоплачуваної, хатньої роботи, яка традиційно закріплена за жінкою, підіймає питання про релевантну оцінку праці митця й мисткині [7]. В контексті осмислення ролі жінки привертає увагу перформанс Лесі Хоменко під назвою «Святковий стіл», здійснений у 2013 році. Художниця стояла в білій сукні, котра продовжувалася у скатертину, якою був накритий стіл з наїдками і напоями, котрі пропонувалося скуштувати гостям. З одного боку, вона уособлювала образ жінки-заручниці «кухонного рабства», невіддільною функцією котрої є обслуговування. Втім, хід перформансу давав яскраво зрозуміти, що героїні варто зробити лише один крок, аби зруйнувати святковий порядок на столі, а, відповідно, й існуючі стереотипи [2].

Значна увага в перформансах приділяється темі батьківства й материнства. Показовим прикладом є перформативна виставка «Материнство», проведена у 2015 році за ініціативи Оксани Брюховецької. Авторка наголошує, що в умовах слабкої підтримки держави й непропорційного розподілу батьківських обов'язків жінка, занурена в материнство, часто стає виключеною із суспільного життя і втрачає можливість для професійного розвитку [2].

Втім чи не найскандальнішою гендерною темою на вітчизняних теренах є тілесність та сексуальність. Яскравим прикладом цього став перформанс Марії Куликівської, яка разом із групою дівчат у кількох українських містах розкладала у публічному просторі гіпсові зліпки вагін. Цей проєкт під назвою «Квіти демократії» здобув неоднозначну оцінку. Частина жінок вважала принизливим, що їх «зводять до вагін» під гаслом фемінізму. Втім сама митчиня наголошувала, що прагне розвінчати сприйняття вагіни як чогось принизливого та задекларувати її природність. У цьому вона апелює до західного феміністичного мистецтва, руйнуючи усталені в українському суспільстві стереотипи [2].

Згадана вище Валентина Петрова також працює з темою тілесності. Так, під час одного з перформансів вона в галерейному просторі зненацька захоплювала відвідувачів своїм оголеним тілом, яке ховала під пальто, пропонуючи потім придбати фото свого тіла без обличчя. В такий спосіб художниця підіймає тему чоловічого ексгібіціонізму як насильства, зауважуючи, що такий специфічний досвід пережили чимало українських

дівчат. Водночас, акцентує увагу на тому, що в сучасному українському суспільстві жіноче оголення вважається допустимим лише тоді, коли воно відповідає бажанню чоловіка [7].

Таким чином, головними провайдерами перформансів на гендерну тематику в Україні виступають переважно митці, заангажовані у феміністичний рух. Основними майданчиками для проведення таких перформансів є сцени, що належать неурядовим організаціям або ж публічні місця. В контексті заявленої теми підкреслимо: ексклюзивним місцем проведення перформансів в Україні є міське середовище. Більше того перформанси зазвичай відбуваються у мегаполісах як-то Київ, Донецьк, Харків, Одеса, Львів. Отже, констатуємо наявність проблеми готовності реалізувати та сприймати перформанси на гендерну проблематику серед жителів міст і містечок. Тематика таких перформансів широка й охоплює різні аспекти гендерної проблематики. Перформанси використовуються для висловлення певних ідей та цінностей, що стосуються справ гендеру та прагнуть звернути увагу громадськості до цих питань.

Література:

1. Lisa S. Wainwright. Performance art. URL: <https://www.britannica.com/art/performance-art> (дата звернення: 09.09.2024).
2. Брюховецька О. Образ жертви і емансипація. Нарис про українську арт-сцену і фемінізм. URL: <http://prostory.net.ua/ua/krytyka/> (дата звернення: 09.09.2024).
3. Калита Н. Ганна Циба про «чотири історії українського перформансу». URL: <https://supportyourart.com/stories/tsybarinchuk/> (дата звернення: 06.09.2024).
4. Кісін В. Б. Режисура як мистецтво та професія. Навчальне видання. Київ: Науково-освітній центр «АЕЛС-технологія», 1998. 104 с.
5. Трегуб Г. Кусати і жалити. URL: <https://tyzhden.ua/kusaty-i-zhalyty/> (дата звернення: 09.09.2024).
6. У Барселоні пройшла виставка, присвячена українському перформансу. URL: <https://artukraine.com.ua/n/> (дата звернення: 09.09.2024).
7. Українська арт-сцена та фемінізм. URL: <https://femwork.org/blog/> (дата звернення: 10.09.2024).

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАРОДНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО МИСТЕЦТВА ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

Коломойцева Я. С.

бакалавр

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

(науковий керівник – доктор педагогічних наук,

доцент кафедри культурології, філософії та музеєзнавства Полтавського

національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка Рената ВИННИЧУК)

Актуальність теми полягає в тому, що культурна сфера є дуже чутливою ознакою прав людини, належності та самосвідомості. Культура є джерелом творчого саморозвитку людей, що зберігається століттями.

Культурний простір України - сфера, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, інформаційні та дозвілєві потреби громадян, що охоплює, зокрема, телебачення, радіомовлення, періодичні друковані видання та книговидавничу продукцію, ринок культурних благ, а також культурно-мистецьке середовище [5].

Дніпропетровщина – одна із найрозвиненіших індустриальних одиниць України. До сьогоднішнього часу сфера культури була не була основним пріоритетом державної політики, не отримувала належної уваги та підтримки зі сторони уряду. Дослідження